

Historie bývalého Vojenského výcvikového prostoru Ralsko

Ročníková práce

Waldorfské lyceum Praha

Křejpského 1501/12, 149 00

Praha 4 - Opatov

Praha 2023/2024

Autor: Kryštof Švejda

Vedoucí práce: Jitka Ferencová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité zdroje.

Podpis vedoucího práce

Podpis autora

V Praze dne

Poděkování

Děkuji Jitce Ferencové za vstřícné provázení při mé práci, Filipu Gundlachovi za cenné rady k malbě obrazů, Jitce Walterové za mnohý čas věnovaný radám k mé práci a Petru Polakovičovi za prvotní nadchnutí pro celé téma.

Obsah

Úvod.....	4
1 Teoretická část.....	5
1.1 Horní Vsi (oblast VVP) před rokem 1945.....	5
1.1.1 Před první světovou válkou.....	5
1.1.2 První republika.....	6
1.1.3 Druhá republika a druhá světová válka.....	6
1.2 Vznik VVP Ralsko.....	7
1.3 1951–1968 – Československá armáda.....	9
1.4 1968–1991 – Vojska Varšavské smlouvy.....	10
1.5 1989–současnost.....	11
1.5.1 Odsun sovětských vojáků.....	11
1.5.2 Asanace.....	12
1.5.3 Obnova.....	13
2 Praktická část.....	14
3 Umělecká část.....	15
3.1 Obraz Ploužnice.....	16
3.2 Obraz Židlov.....	20
Závěr.....	23
Zdroje.....	24
4 Přílohy.....	27
4.1 Praktická část – výlet „Za taji Ralska“.....	27
4.1.1 Plakát.....	27
4.1.2 Osnova historických komentářů.....	28
4.1.3 Fotografie.....	34
4.2 Rozhovor s Petrem Polakovičem.....	37
4.3 Korespondence.....	52

Úvod

Po odsunu německých obyvatel z oblasti Horních Vsí na Českolipsku po druhé světové válce bylo rozhodnuto o zřízení vojenského újezdu, který zde fungoval do roku 1991. Během této doby zanikla většina obcí, samot, mlýnů a stop po životě, který zde dříve byl. Po znovuzpřístupnění se oblast potýkala s rozsáhlými dopady vojenské činnosti, které do dnešní doby utvářejí, a pravděpodobně i nadále budou utvářet, hlavní charakter celé oblasti. Přesto v krajině zůstávají zřejmé pozůstatky starých vesnic, budov, sklepů a mnohé další.

Práce se zabývá hlavními momenty v historii celé oblasti a shrnuje její celkový vývoj, a to především od vzniku VVP v roce 1951 do současnosti. Snaží se postihnout hlavní důsledky jednotlivých událostí, které v průběhu dějin vedly k zásadním zvratům; a popsat hlavní faktory ovlivňující v dnešní době charakter celé oblasti.

V rámci umělecké části práce jsem prostřednictvím dvou kreseb z míst zaniklých obcí zachytil jejich aktuální podobu. Umělecká část je shrnuta v kapitole „3“ včetně samotných kreseb.

V praktické části práce jsem uspořádal komentovaný výlet po západní části VVP. Shrnutí výletu je popsáno v kapitole „2“, další materiály (plakát akce, osnova historických komentářů a fotografie) jsou v příloze.

Téma historie bývalého VVP Ralsko jsem si zvolil, jelikož jsem se často po prostoru pohyboval, ale neznal jsem historii těchto míst, která jsou svým charakterem velice ojedinělá.

1 Teoretická část

1.1 Horní Vsi (oblast VVP) před rokem 1945

1.1.1 Před první světovou válkou

V období po třicetileté válce (resp. od sčítání lidu v roce 1651) nastal v Horních Vsích¹ nárůst obyvatel z celkových 905 obyvatel v roce 1651 na počet 5759 obyvatel v roce 1830. (Heilek a Susk, 2022)

Nárůst obyvatel vede mimo jiné k rozrůstání vesnic a k rozšíření fenoménu tzv. „domkářství“. Domkáři jsou lidé žijící v budově, „*kteřá zpravidla stojí na veřejném pozemku obce*“ (Heilek a Susk, 2022, s. 45), hospodaří převážně na panských pozemcích a vlastní většinou „*malý zemědělský provoz s držbou zvířat*“ (Heilek a Susk, 2022, s. 45). Fenomén „domkářů“, jak vyplývá z pamětí Emílie Kratzmann, přetrval až do 20. stol. V Jablonečku ještě během období první republiky žili „*(...) domkáři, kteří byli spíše chudí. Jedna nebo dvě kozy bylo pro ně bohatství.*“ (Kratzmann, 2018, s. 4). Též vede nárůst obyvatel ještě na začátku 18. stol. ke vzniku nové obce Kracmanov. (Heilek a Susk, 2022)

Během průmyslové revoluce část obyvatel odešla z Horních Vsí za prací do větších měst (např. Liberce nebo Jablonce nad Nisou), následkem toho klesl mezi lety 1830–1939 počet obyvatel v Horních Vsích o 23 %. (Heilek a Susk, 2022)

Důvody pramenící z 19. stol., které vedly ke vzniku VVP² Ralsko, pojmenovává Vladimír Novák (2008, s. 85): „*Celá oblast (...) byla po ekonomické stránce jen málo rozvinutá, nikdy tu nevznikly větší průmyslové podniky (...). (...) půda využívaná k zemědělským účelům nebyla nikterak kvalitní (...).*“

1 „Horní Vsi“ (německé označení „Oberdörfer“) je oblast rozkládající se mezi kopci Ještěd, Ralsko a Bezděz v okrese Česká Lípa mezi městy Mnichovo Hradiště, Osečná a Kuřivody. (příloha 4.2)

2 Vojenský výcvikový prostor

1.1.2 První republika

Přibližnou východní hranici Horních Vsí tvořila „jazyková hranice“ oddělující německy a česky mluvící obyvatelstvo. Ta vedla přibližně podél toku řeky Zábrdky. Např. mezi vesnicemi Kosterzitz (Kostřice), Proschwitz (Proseč), Gablonz (Jablonec) na „německé“ straně a vesnicemi Hlavice (Hlawitz), Vápno (Wapen) nebo Komice (Kozmic) na straně „české“. Na jihu jazyková hranice procházela severně od Bělé pod Bezdězem (Weißwasser). (Heilek a Susk, 2022)

Po vzniku Československa (v roce 1918), kdy většina obyvatel v oblasti Horních Vsích byla německé národnosti, byla ze strany československé vlády snaha o posílení „československého vlivu“. Za tímto účelem byly po roce 1918 zřizované „moderní“ českojazyčné školy. Petr Polakovič (příloha 4.2) zmiňuje například založení současně mateřské, obecné a měšťanské školy v Náhlově nebo české školy v Jablonečku. Jak píše Emilie Kratzmann ve svých pamětech (2018, s. 9), tak období první republiky (především do roku 1935, kdy byl prezidentem Československa Tomáš Garrigue Masaryk) *„bylo pro německý lid ještě dobré“*. I nadále zde tedy obyvatelé hlásící se k německé národnosti mohli zůstat (příloha 4.2).

1.1.3 Druhá republika a druhá světová válka

Po Mnichovské dohodě (v roce 1938) celé území začalo spadat pod německou třetí říši. Mnoho rodin, které se odmítly přihlásit k německému občanství, odešlo do vnitrozemí. Rodin, které se i nadále hlásily k československému občanství zůstalo v Horních Vsích jen málo, jelikož, jak podotýká Petr Polakovič (příloha 4.2, s. 42), *„byl větší tlak, aby se daly spíš k těm Němcům.“*

Během druhé světové války musela většina mužů majících německé občanství narukovat do wehrmachtu a mnoho jich ve válce zemřelo. Což vedlo k dalšímu poklesu obyvatel v oblasti Horních Vsí. (Kratzmann, 2018; příloha 4.2)

1.2 Vznik VVP Ralsko

Bezprostředně po konci druhé světové války začal tzv. „divoký“ odsun německého obyvatelstva. Němečtí obyvatelé (nejen Horních Vsí ale i z celé oblasti Sudet resp. Československa) byli neorganizovaně přesídlováni na německé území. To se změnilo až po tzv. Postupimské dohodě, kdy byl odsunu dán větší „řád“ a jasnější pravidla. (Jadrná, 2015)

České obyvatelstvo ve velké míře rabovalo opuštěné domy po odsunutých obyvatelích a mstilo se na německém obyvatelstvu. Jak vzpomíná Emilie Kratzmann (2018, s. 41) *„Češi rabovali, brali, co se jim líbilo. Mnozí táhli od domu k domu (...). Kdo se vzepřel, vedlo se mu špatně.“*. Z jejích pamětí také vyplývá nejistota z toho, kdy bude který občan zařazen do transportu, a stále větší opuštěnost vesnic, jelikož znovuosídlení českým obyvatelstvem neprobíhalo vůbec nebo jen ve velmi malé míře. (Kratzmann, 2018)

„Zákonem Československé republiky ze dne 27. 4. 1949 č. 169/1949 Sb. bylo rozhodnuto zřídit zde dnem 1. 7. 1950 vojenský výcvikový prostor Ralsko pro potřeby výcviku ČSA³. V letech 1946–50 byly obce v území postupně vysídleny a celá oblast byla předána armádě (...).“ (Dařílková 2001, s. 146)

Jak popisuje Petr Tomek (Liška, 2023) *„V rámci poválečného odsunu německých obyvatel z pohraničních oblastí vznikl v některých případech prostor úplně opuštěný. Pro stát bylo tedy nejjednodušší nabídnout náhrady za vystěhování zbylému obyvatelstvu, a získat tak velký prostor pro cvičení armády.“*

Naopak Tomáš Dvořák (2013, s. 369) popisuje odsun obyvatel z území VVP Ralsko jako poměrně komplikovaný, jelikož *„(...) území, které (...) leželo na jazykové hranici, bylo v roce 1945 poměrně rychle osídleno z okolních českých oblastí a kromě toho zde žilo i nemálo českých starousedlíků.“*

Mezi hlavní příčiny, které vedly ke vzniku VVP Ralsko, lze zařadit nízkou hospodářskou vyspělost celé oblasti, nízkou kvalitu zemědělské půdy, absenci většího průmyslu a malý počet obyvatel celé oblasti. Ten vznikl především v důsledku poválečného odsunu německých obyvatel, ale již dříve byl zapříčiněn jiný-

3 Československá armáda

mi důvody (tedy především nízkou kvalitou zemědělské půdy a absencí průmyslu). Jak píše Vladimír Novák (2008, s. 85) „*Jedním z nejpádnějších argumentů pro zřízení výcvikového prostoru ale bylo hradčanské letiště.*“ To na konci druhé světové války vybudovalo německé letectvo Luftwaffe a zanechalo zde množství leteckého arzenálu. (Novák, 2008)

Pro vznik bylo z oblasti odsunuto zbylé obyvatelstvo a do oblasti byl zakázán vstup civilnímu obyvatelstvu. Celkově bylo zrušeno asi 20 vesnic na území přibližně 250 km². (Novák, 2008; AV ČR, 2022)

Během poválečného odsunu německých obyvatel částečně mohly setrvat smíšené rodiny. Po rozhodnutí o zřízení VVP byla odsunutým českým obyvatelům vyplacena náhrada za zabraný majetek. V německo-českých manželstvích často docházelo k tomu, že byla vyplacena pouze polovina majetku patřící osobě s českým občanstvím a ta patřící německému občanovi byla bez náhrady zabrána. (příloha 4.2)

Celkem mezi lety 1945–1950 bylo z území vyhrazeného pro vznik VVP vysídleno přibližně 6 500 obyvatel. (AV ČR, 2022)

1.3 1951-1968 - Československá armáda

V roce 1950 došlo ke zřízení vojenského újezdu Ralsko pro potřeby československé armády⁴. V obci Náhlov bylo zřízeno centrum hospodářské správy a v Hradčanech centrum lesní správy vojenského újezdu Ralsko. Vedle členů československé armády se mohli na území VVP Ralsko pohybovat civilní zaměstnanci Vojenských lesů a statků (VLS). Jinak ale prostor nebyl jakkoliv propustný. (příloha 4.2; Liška, 2023)

Prostor původně nebyl určen pro delší pobyt vojsk. Hlavní využití VVP Ralsko bylo k hospodářským účelům československé armády a občasným vojenským cvičením. (příloha 4.2)

Budovy ve vesnicích, které museli veškerí civilní obyvatelé opustit, zůstávaly nadále chátrající. Částečně byl materiál ze staveb využit nebo byly budovy zničeny během vojenských cvičení. (příloha 4.2)

Koncem 60. let 20. století byl na území Ralska postaven sklad jaderných hlavic, do kterého měla přístup pouze sovětská armáda (Liška, 2023). Dohoda o rozmístění sovětských jaderných zbraní, podepsaná v roce 1965, stanovovala dokončení skladu jaderných zbraní v roce 1967 a jejich následné předání sovětské armádě. Na území ČSR měly být, jak z dohody vyplývá, postaveny 3 sklady jaderných zbraní. Ve vojenských výcvikových prostorech Jince, Ralsko a Bílina. Během jednání v letech 1967–1968 bylo předání skladu ve VVP Ralsko stanoveno do druhé poloviny roku 1968. Petr Tomek (Liška, 2023) ještě podotýká, že „(...) můžeme jen spekulovat, zda tam skutečně atomové hlavičky byly nebo nebyly. Pravděpodobnější a logičtější je, že zde pravdu byly (...).“ (Luňák, 2019)

4 K přejmenování na Vojenský výcvikový prostor Ralsko (VVP Ralsko) došlo v roce 1952 (Novák, 2008). Pro jednodušší orientaci využívám označení „VVP“ po celou dobu.

1.4 1968-1991 - Vojska Varšavské smlouvy

Vojska Varšavské smlouvy během okupace (v roce 1968) obsadila hradčanské letiště, a následně zde přistávala letadla vojsk Varšavské smlouvy. (Post bellum [a])

Po roce 1968 celý VVP Ralsko převzala od československé armády pod správu sovětská vojska. Jak konkretizuje Novák (2008, s. 86) *„V roce 1968 byl celý VVP včetně letiště na žádost vedení Střední skupiny sovětských vojsk v ČSR vyklizen a předán do používání sovětským jednotkám (...).“* Jelikož zde posádky vojsk Varšavské smlouvy byly usazeny trvale, došlo k dalšímu rozšíření území, které VVP Ralsko zabíral, a k výstavbě dalších vojenských objektů. Např. byla postavena kasárna v bývalé obci Ploužnice, Svěbořice nebo Jabloneček. (příloha 4.2). Jak shrnuje Petr Tomek (Liška, 2023) *„Až sovětská armáda se zde začala zdržovat a zahájila výstavbu kasáren a dalších budov po celém prostoru Ralska.“*.

„Rok 1968 znamenal pro území další předěl poté, co zde byly umístěny jednotky sovětských vojsk a sovětské jaderné zbraně. Izolovanost území se ještě posílila a přibyla zcela nová skupina obyvatel.“ (GR, 2016, s. 28)

Během působení vojsk Varšavské smlouvy dochází také k definitivnímu zániku bývalých obcí. (příloha 4.2)

Po roce 1968 se na území VVP Ralsko a v jeho okolí nacházelo přibližně 20 tisíc sovětských vojáků. (GR, 2016)

1.5 1989-současnost

1.5.1 Odsun sovětských vojáků

26. 2. 1990 byla mezi ČSR a SSSR podepsána dohoda o odsunu sovětských vojsk z území ČSR do června 1991. Do konce května 1991 opustila sovětská armáda VVP Ralsko (potažmo celou ČSR) a VVP Ralsko pod správu převzala československá armáda. (Kozel, 1997; Post bellum [b], 2022)

V důsledku dohody o omezení konvenčních sil v Evropě, podepsané v roce 1990 v Paříži, došlo k zmenšení československé armády. Ta již nebyla schopna využívat veškerá vojenská zařízení po sovětské armádě, a následkem toho bylo rozhodnuto o zrušení VVP Ralsko. (Liška, 2023; Kozel, 1997)

Civilně přístupná se oblast stala k datu 31. 12. 1991 a zároveň k 1. 1. 1992 vznikla obec Ralsko. (Dařílková, 2001)

V srpnu roku 1990 byl v sovětských vojenských budovách v bývalé obci Jaloneček dočasně zřízen uprchlický tábor pro rumunské uprchlíky. V roce 1990 zde bylo ubytováno přibližně 200 osob (Křižanová 1990). V roce 2006 byl uprchlický (azylový) tábor přesunut do bývalých sovětských kasáren Jezová (Linder a Slunečko, 2015; SUZ MV, 2024).

Azylový tábor (PoS) Bělá-Jezová v současné době „(...) slouží primárně k zajištění cizinců, kterým bylo vydáno pracovníky cizinecké policie rozhodnutí o správním vyhoštění a o zajištění. Klientelu tvoří osoby, které se pobytem na území ČR dostaly do rozporu se zákony ČR. Akcent je kladen zejména na kroky spojené se ztotožněním klienta (...).“ (SUZ MV, 2024)

Jak píše Jan Piroch (2024), aktuální kapacita PoS Bělá-Jezová, které je „(...) určeno pouze samotným ženám či rodinám (...)(,) muži zde umísťováni nejsou.“ je 180 míst. Po začátku války na Ukrajině v roce 2022 sloužilo zařízení k ubytování ukrajinských uprchlíků.

1.5.2 Asanace

Po zrušení VVP proběhla na celém území VVP asanace od vojenské munice, jelikož, jak zmiňuje Petr Tomek (Liška, 2023), „zejména na střelnicích bylo nebezpečí střetu s nevybuchlou municí.“ Dalším důvodem, který uvádí Petr Tomek byla kontaminace půdy, a to především v oblasti Hradčanského letiště (Liška, 2023).

V roce 1993 byla založena armádní skupina, která na území bývalého VVP Ralsko prováděla pyrotechnickou asanaci. Termín dokončení asanace celého území byl předpokládán v roce 2001 (Asanace v Ralsku, 1998). Jak ale píše VHÚ (2016) „úplně asanovat bývalý vojenský prostor se nepodařilo dodnes“.

„V letech 1993 až 2004 proběhla asanace bývalého vojenského prostoru, během které bylo nalezeno a zlikvidováno přes 120 tisíc kusů munice (viz Tabulka 1).“ (AV ČR, 2022)

Od roku 2014 v celé oblasti pokračuje pouze monitoring znečištění. (Škapířová, 2015)

DRUH MUNICE	AČR – APO 61 (1993–2004)	POLICIE (1990–2000)	CELKEM MUNICE (1990–2004)
dělostřelecká	39 481	2 227	41 708
letecká	84	428	512
ženijní	6 555	6 582	13 137
rakety	5 268	97	5 365
pěchotní	68 347	30 690	99 037
iniciátory	6 825	255	7 080
CELKEM	126 560	40 279	166 839

Tabulka 1: Asanace Ralska (Bilický, 2023)

1.5.3 Obnova

V oblasti Horních Vsí vlivem vojenské činnosti v 2. polovině 20. století nedošlo k rozšíření intenzivního hospodaření, které by pravděpodobně znamenalo degradaci celé oblasti, „což se (ve zbytku ČSR) *nejnápadněji projevilo mizením mnoha rostlinných i živočišných druhů, půdní erozí, znečištěním vod a jinými negativními dopady.*“ (Němec et al., 2001, s. 126) Důsledkem toho dnes území bývalého VVP Ralsko představuje souhrn ekosystémů a krajinných prvků, „*kte­ré jsou u nás dnes silně ohroženy nebo již zničeny*“ (Němec et al., 2001, s. 127)

V roce 2000 vznikla v místech zaniklé obce Židlov obora Židlov s celkovou rozlohou 3800 hektarů pro chov jelení a mufloní zvěře. V roce 2011 bylo v rámci mezinárodního záchranného programu v oboře vysazeno stádo zubra evropského. (VLS; Janota, 2003)

Další rozvoj oblasti byl po roce 1991 silně závislý na posílení cestovního ruchu, především na rozvoji silniční infrastruktury pro cykloturistiku (Dařílková, 2001). Vít Štěpánek (2001, s. 208) popisuje oblast v roce 2001 jako „*v současnosti téměř bez stálého osídlení, zcela postrádá běžnou infrastrukturu; problémem je navíc dosud nezlikvidovaná munice i ekologická zátěž po sovětské armádě.*“.

2 Praktická část

V rámci praktické části jsem 12. listopadu 2023 uspořádal, pod názvem „Zataji Ralsko“, komentovaný výlet do západní části bývalého vojenského prostoru Ralsko. Začátek byl v Mimoně a následná trasa vedla přes vesnice Hvězdov, Ploužnice a Hradčany.

Na výletu se sešlo celkem 28 účastníků, mezi nimiž byli vedle průvodce a vedoucí práce Jitky Ferencové účastníci učitelé a spolužáci z Waldorfského lycea, kamarádi a rodinní příslušníci průvodce.

Za cíl jsem si kladl účastníky seznámit s historií vojenského prostoru Ralsko jako celku a následně podrobněji s historií jednotlivých míst. Provedl jsem je místy, která, ač se nenacházejí nijak daleko od Prahy, jsou od nás dnes velmi oddělena a uzavřena sama do sebe.

Hlavními body spojenými s historií bývalého VVP Ralsko byly vesnice Hradčany, Ploužnice a k ní přilehlá bývalá vlečka, vojenské letiště Hradčany a vesnice Hradčany. Je třeba poznamenat, že západní oblast VVP, kterou jsme prošli, se svou dnešní podobou podstatně liší od té východní. Zatímco vesnice blíže k Mimoně zcela nezanikly „díky“ tomu, že jejich budovy byly využívány armádou, ve východní části došlo v důsledku vojenských cvičení k naprostému zániku většiny obcí.

Plakátek informující zájemce o akci (příloha 4.1.1), připravenou osnovu historických komentářů (příloha 4.1.2) a vybrané fotografie (příloha 4.1.3), za které vděčím účastníkům výletu Jitce Ferencové, Lence Kapsové, Anně Švejdové a Martinu Válkovi, přikládám v oddílu „přílohy“.

3 Umělecká část

V rámci umělecké části jsem kresbou akvarelovými pastelkami zpracoval dvě fotografie z oblasti bývalého VVP Ralsko jako zprostředkování charakteru míst, který se v průběhu historie vtiskl do krajiny. Garantem umělecké části mi byl pan učitel Filip Gundlach.

K rozhodnutí zachytit kresbou místa z oblasti VVP mě vedla především touha zprostředkovat zážitky z těchto míst, která jsou v dnešní době (de facto jedinými) nositeli vzpomínek z dob před tím, než zde VVP veškeré stopy života smazal.

První kresba, která je fotograficky zdokumentována v kapitole 3.1, zachycuje bývalé sovětské sídliště vybudované v 80. letech 20. stol. v obci Ploužnice. Reprezentuje část VVP, ve které jsou v dnešní době ve velké míře zachované vojenské stavby z 2. poloviny 20. století.

Druhá kresba, která je fotograficky zdokumentována v kapitole 3.2, zachycuje aktuální podobu centrální části VVP u zaniklé obce Židlov, která důsledkem vojenské činnosti zcela zanikla. Kresba místa je tedy ukázkou z východní oblasti VVP, kde se dnes nacházejí jen pozůstatky staveb zaniklých vesnic (i když pouze v malé míře).

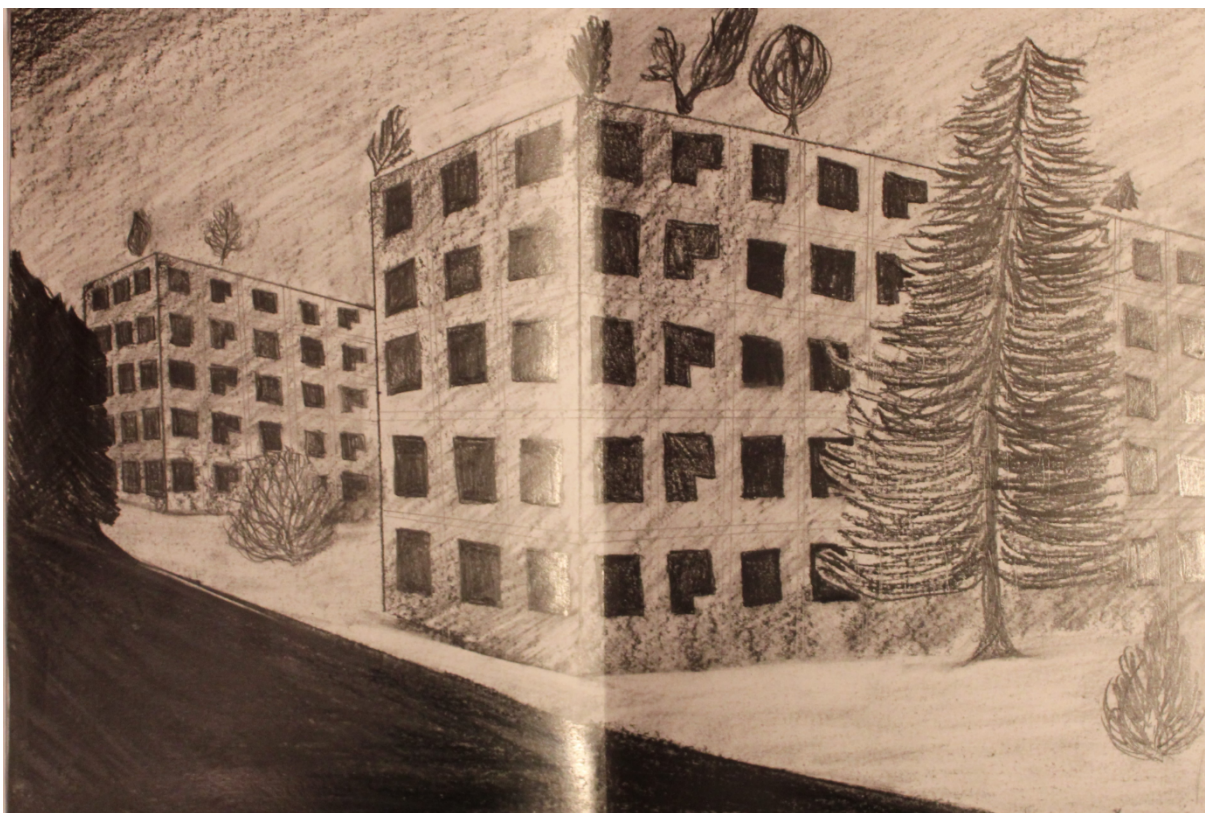
Původně jsem zamýšlel pracovat s rozmýváním akvarelových pastelek. V průběhu jsem se ovšem rozhodl zachovat rukopis využívaného šrafování. Výsledné kresby tedy byly zachyceny šrafováním akvarelovými pastelkami na formát papíru A3.

Přestože zachycení podstaty míst považuji za velmi náročné, domnívám se, že se mi podařilo vystihnout rozdílnost míst v rámci VVP a jejich základní rysy.

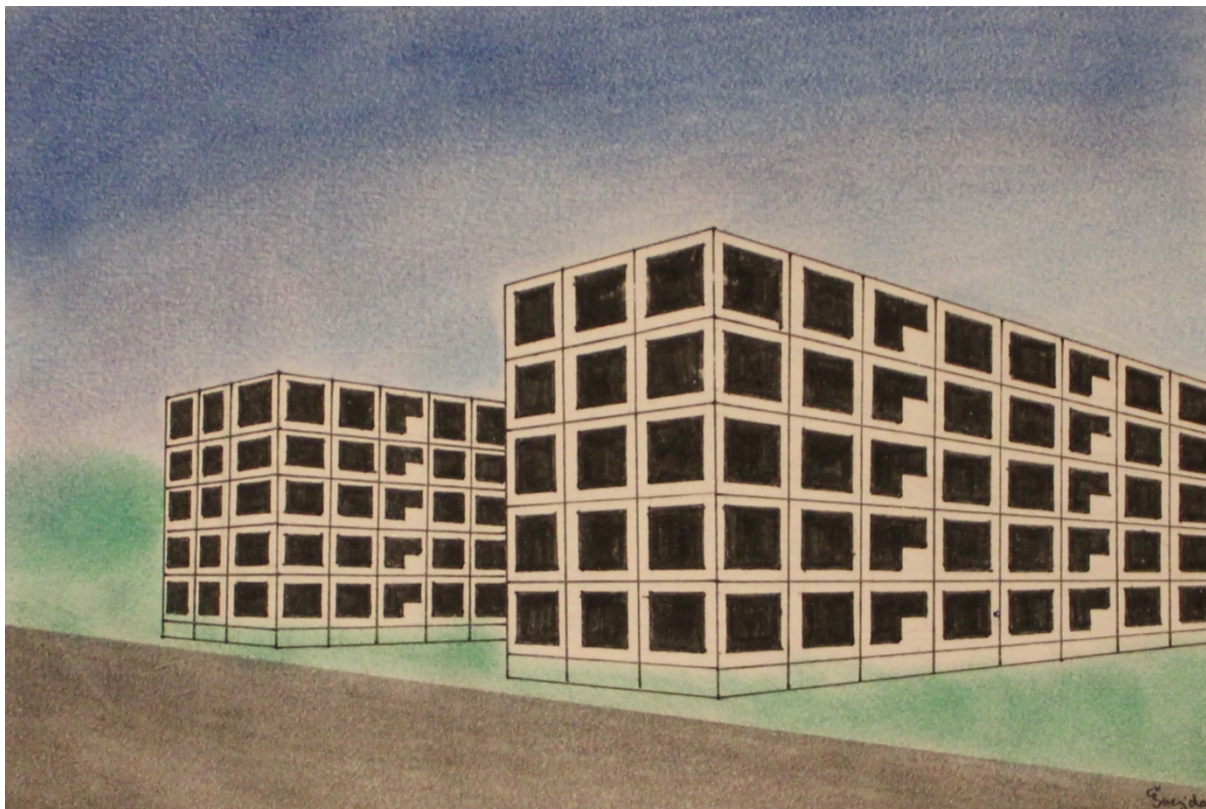
3.1 Obraz Ploužnice

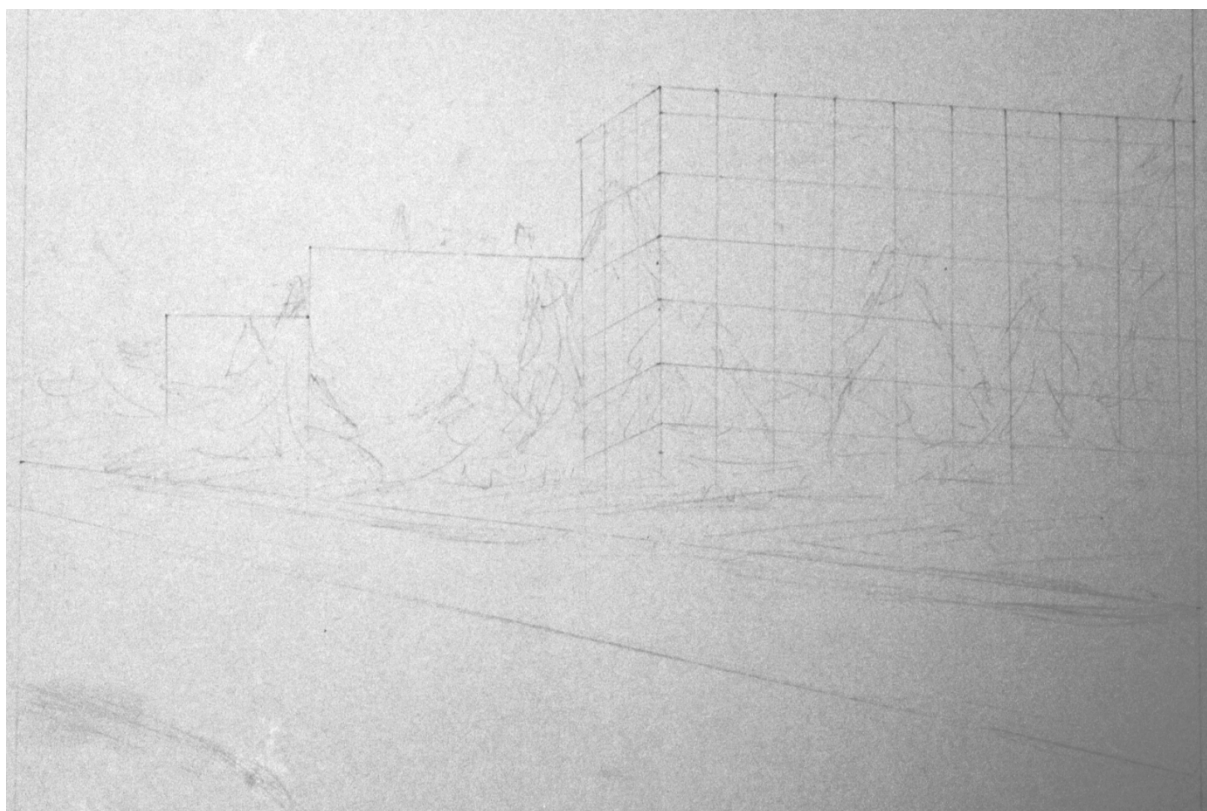
Obrázek 1: studie 1 (7. 11. 2023)

Obrázek 2: studie 2 (3. 12. 2023)

Obrázek 3: studie 3 (10. 12. 2023)

Obrázek 4: obraz 1 (10. 3. 2024)

Obrázek 5: obraz 2 (23. 3. 2024)

Obrázek 6: obraz 3 (13. 4. 2024)

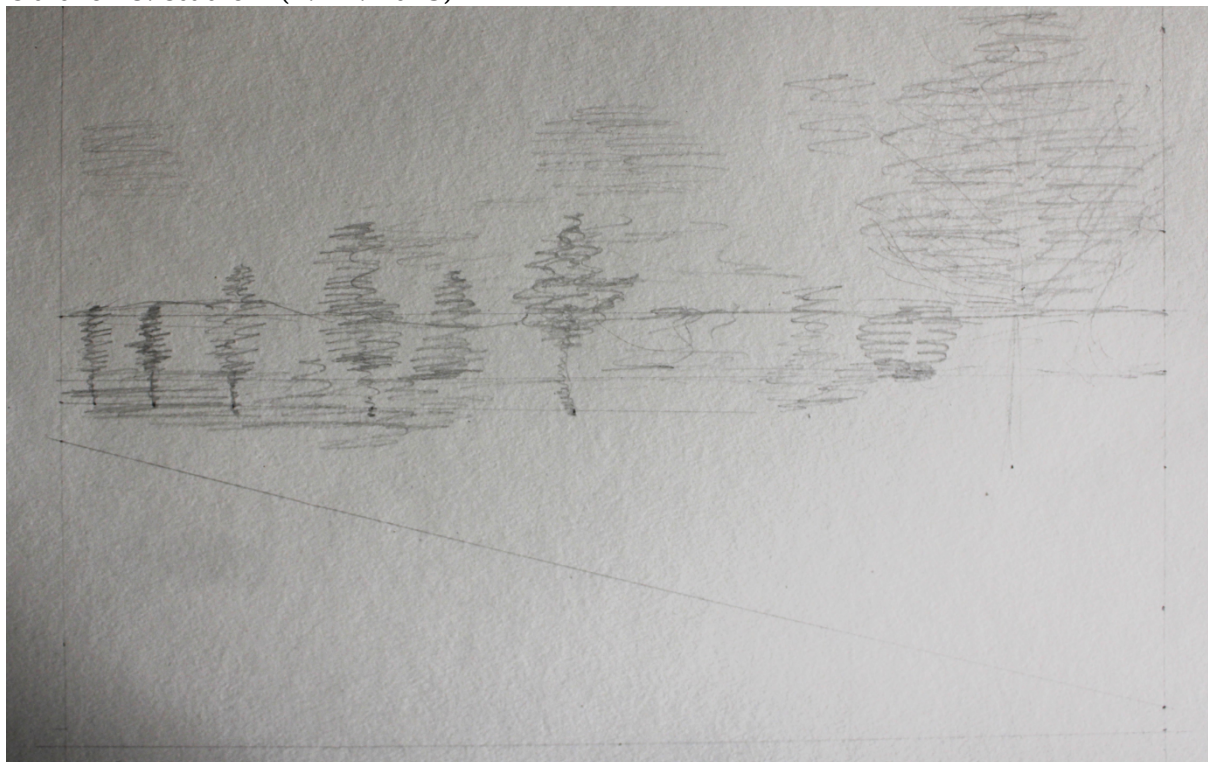

Obrázek 7: obraz 4 (15. 4. 2024)

3.2 Obraz Židlov

Obrázek 8: studie 1 (7. 11. 2023)

Obrázek 9: obraz 1 (23. 3. 2024)

Obrázek 10: obraz 2 (24. 3. 2024)

Obrázek 11: obraz 3 (13. 4. 2024)

Obrázek 12: obraz 4 (16. 4. 2024)

Závěr

Práce může posloužit především jako přehled hlavních historických momentů v oblasti Horních Vsí. Tedy jako podnět k dalšímu zkoumání jednotlivých období, jejichž podrobné zpracování by svým rozsahem převyšovalo rámec mé ročníkové práce. Při své práci jsem na takové podrobné zpracování historie oblasti Horních Vsí (resp. VVP) nenarazil.

Během snahy o popsání historie oblasti VVP jako celku (tedy především podstatných momentů) jsem došel k závěru, že k jejímu porozumění je zásadní zabývat se historií jednotlivých obcí (a jejich pozůstatky) a vzpomínkami osob, jelikož jsou nositeli nejdůležitějšího pro zachování paměti míst.

Práce mi, mimo jiné, dala možnost zabývat se do hloubky jedním tématem s četnými setkáními s lidmi „z oboru“, a základní znalost o poválečném odsunu německých obyvatel, který způsobil zásadní úbytek obyvatel v československém pohraničí a zánik vesnic ve vojenském prostoru. Také mi umožnila více porozumět současné situaci v oblasti. Ukázala mi, jak důležité je snižovat vyloučenost, nejen v oblasti bývalého VVP Ralsko, a zároveň rozšiřovat povědomí o životě ve vyloučených lokalitách.

Zdroje

AKADEMIE VĚD (AV ČR). *Odolné Ralsko*. Online. [2022] Dostupné z: <https://www.odolneralsko.cz/ralsko/> [cit. 2024-01-24]

Asanace v Ralsku [film]. Český armádní film, režie Miroslav PETR. In: Brání a pomáhá č. 3/1998. Dostupné online z: http://vhu.cz/video/ralsko.m4v?_=1 [cit. 2024-04-07]

BILICKÝ, Václav. [Asanace Ralska] [zvukový záznam]. 17. 9. 2023. Archiv autora.

DAŘÍLKOVÁ, Jitka. Příspěvek územního plánování a regionální politiky pro revitalizaci a nové využití území Ralska. In: NĚMEC, Jan; PETŘÍČEK, Václav a PLESNÍK, Jan (ed.). *Příroda bývalých vojenských výcvikových prostorů Mladá a Ralsko: sborník prací ke konferenci Deset let konverze VVP Mladá Boleslav a Ralsko – ochrana přírody a krajiny*. Mladá Boleslav, 9.–10. října 2001. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2001. Dostupné online z: <https://ndk.cz/view/uuid:a8723ce0-3ec3-11e2-b246-005056827e52> ISBN 80-86064-02-6

DVOŘÁK, Tomáš. *Vnitřní odsun 1947–1953*. Matice moravská, 2013. ISBN 978-80-87709-07-8

GEOPARK RALSKO (GR). *Strategie interpretace hodnot*. Ralsko: Geopark Ralsko, 2016. Dostupné online z: <https://www.visitralsko.com/otisk-20-stoleti/>

HEILEK, Erwin a SUSK, Ronny. *Těžký život našich předků v nevolnictví a poddanství*. Překlad: Jana Havlíková. Jablonné v Podještědí: Renata Francová, 2022. ISBN 978-80-11-02578-6

JADRNÁ, Anna. *Před 70 lety skončila postupimská konference*. Online. iRozhlas, 2015. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/pred-70-lety-skoncila-postupimska-konference-ovlivnila-povalecne-usporadani-evropy_201508021603_akottova2 [cit. 2024-01-24]

JANOTA, Jiří. Myslivost ve zrušených vojenských prostorech. In: HANZAL, Vladimír. *Myslivost – její poslání a význam v kulturní krajině*. České Budějovice 22.–23. srpna 2003. Praha: Česká lesnická společnost, 2003. Dostupné online z: <https://ndk.cz/view/uuid:5b7d54b0-7ae4-11e4-ad1c-005056827e51> ISBN 80-02-01568-1

KOZEL, Petr. K některým vojenskoekologickým aspektům vojenských újezdů. In: *Geografie – Sborník české geografické společnosti*. Olomouc 1997. Dostupné online z: https://geografie.cz/media/pdf/geo_1998103030221.pdf

KRATZMANN, Emilie. *Vzpomínky na můj život v Jablonci u Mimoně v letech 1925-1947*. Překlad: Jana HAVLÍKOVÁ. Ralsko – Náhlov: Muzeum Horních Vsí, 2018.

KŘIŽANOVÁ, Rebeka. Nemůžeme se vrátit. *Studentské listy*. 1990, roč. 1, č. 16, s. 1-2. ISSN 0862-6049 Dostupné online z: <https://ndk.cz/view/uuid:06763a21-5309-11e4-90c9-005056825209?page=uuid:85507640-e863-11e9-be7d-005056820560>

LINDER, Tomáš a SLUNEČKO, Jakub. Uvíznou pod Bezdězem. *Respekt*. 2015, roč. 26, č. 33. Dostupné online z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/33/uviznout-pod-bezdezem>

LIŠKA, Matěj. Rozhovor s Prokopem Tomkem. *Je mi Ralsko*. 2023.09.02. s. 3.

LOŽEK, Vojen. Srovnání VVP Mladá a Ralsko z hlediska přírodních věd. In: NĚMEC, Jan; PETŘÍČEK, Václav a PLESNÍK, Jan (ed.). *Příroda bývalých vojenských výcvikových prostorů Mladá a Ralsko: sborník prací ke konferenci Deset let konverze VVP Mladá Boleslav a Ralsko – ochrana přírody a krajiny*. Mladá Boleslav, 9.-10. října 2001. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2001. Dostupné online z: <https://ndk.cz/view/uuid:a8723ce0-3ec3-11e2-b246-005056827e52?>

LUŇÁK, Petr. *Plánování nemyslitelného*. Vimperk: Dokořán, 2019. ISBN 978-80-7363-959-4

NOVÁK, Vladimír. *Armáda v Liberci a Libereckém kraji*. Liberec: Knihy 555, 2008. ISBN 978-80-86660-27-1

PIROCH, Jan. Azylový tábor Jezová [e-mailová komunikace]. 12. 3. 2024, 9.19 [cit. 2024-03-14] Celé znění zprávy je přiloženo v příloze 4.3.

POST BELLUM [a]. *Paměť národa*. Online. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/andrlikova-jana-20160424-0> [cit. 2024-02-3]

POST BELLUM [b]. *Paměť národa*. Online. [2022] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/odsun-sovetskych-vojsk-po-frenstatsku-aneb-my-uz-je-mame-skoro-na-vagonech> [cit. 2024-02-27]

RALSKO. *Vznik města*. Online. Dostupné z: <https://mestoralsko.cz/mesto/o-meste-ralsko/vznik-mesta/> [cit. 2024-02-27]

SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ (SUZ). *ZZC Bělá - Jezová*. Online. [2017] Dostupné z: <https://www.suz.cz/co-delame/provoz-zarizeni/zzc-bela-jezova/> [cit. 2024-03-10]

ŠKAPIKLOVÁ, Šárka. *Bývalý vojenský prostor Ralsko by se měl stát turistickým cílem. S pomocí státu*. Online. Irozhlas, 2015 Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/regiony/byvaly-vojensky-prostor-ralsko-by-se-mel-stat-turistickym-cilem-s-pomoci-statu_201504091430_kwinklerova [cit. 2024-04-07]

VÍT, Štěpánek; KOPAČKA, Ludvík a ŠÍP, Jiří. *Geografie cestovního ruchu*. Praha: Karolinum, 2001. Dostupné online z: <https://ndk.cz/view/uuid:59ebdbc0-3d79-11ed-80d2-5ef3fc9bb22f?>

VOJENSKÉ LESY A STATKY (VLS). *VLS dokončily ochranná opatření obor v Ralsku proti vlkům*. Online. Dostupné z: <https://www.vls.cz/news/470> [cit. 2024-03-21]

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV (VHÚ). *Asanace v Ralsku (Brání a pomáhá č. 3/1998)*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/asanace-v-ralsku-brani-a-pomaha-c-31998/> [cit. 2024-04-07]

4 Přílohy

4.1 Praktická část - výlet „Za taji Ralska“

4.1.1 Plakát

4.1.2 Osnova historických komentářů

- ÚVOD
 - Kryštof Švejda
 - V rámci své ročníkové práce se zabývám historií bývalého VVP Ralsko, a to především v období 1938–1991.
 - Hlavním důvodem je, že na východ VVP jezdím (od roku 2013) na letní tábory.
- VVP RALSKO
 - Horní Vsi (německy Oberdörfer) – původní německé označení pro centrální oblast vojenského prostoru (dnes snaha o obnovení pojmu „Horní Vsi“). Mezi Ještědem, Ralskem a Bezdězem.
 - Po roce 1620 panství Wartenbergů a Hartigů. (Dvory – Medný, Nový dvůr, Ostroh.)
 - Po třicetileté válce nastal v Horních Vsích velký nárůst počtu obyvatel. (1650–905 – 1830–5797 6x).
 - Během průmyslové revoluce v 19. století nastal velký odliv obyvatel (23 %) do velkých měst (Liberec, Praha, Vídeň), jelikož oblast Horních Vsí nebyla průmyslově vyspělá.
 - Po roce 1918 snaha posílit československý vliv – zřizování moderních českých škol.
 - V hospodářských budovách odkoupených od Hartigů zřídila ČS armáda hříbárny.
 - Po Mnichovské dohodě spadala celá oblast pod Německou 3. říši – Sudetská župa.
 - Většina českého obyvatelstva odešla do vnitrozemí.
 - Během války němečtí muži musejí narukovat => odliv pracovní síly => ženy musejí pracovat v hospodářství.
 - 8. května 1945 osvobodila Horní Vsi Rudá armáda.
 - Okamžitě byli na úřady dosazeni čeští úředníci a odsun/útlak německého obyvatelstva.
 - Bezprostředně poté začíná „divoký“ odsun německého obyvatelstva do Německa.
 - Velké rozkrádání opuštěného německého majetku českým obyvatelstvem.

- V některých vesnicích, ale obecně jen velmi ojediněle, hned po válce začíná opuštěné domy osidlovat české obyvatelstvo, osidlování je však již na podzim 1945 pozastaveno.
- V oblasti zůstává jen velmi málo (německých!) obyvatel. (3 % - 5 % z původního počtu)
- V roce 1947 rozhodnutí o zřízení vojenského újezdu (podepsáno ještě prezidentem Edvardem Benešem).
- Důvody pro zřízení VVP:
 - Nepříliš úrodná (píscitá) zemědělská půda.
 - Základy hradčanského letiště položené Wehrmachtem.
 - V oblasti byl jen velmi málo rozvinutý průmysl.
- Mezi lety 1947–1950 odsun veškerého zbylého obyvatelstva.
- 1951 - vznik újezdu.
- Mezi lety 1951–1968 zde probíhají občasné vojenské cvičení československé armády a hospodaří zde VLS, vojsko zde ale není trvale usazeno.
- Od roku 1968 zde sídlí vojska Varšavské smlouvy (Ukrajinci, Kazaši, Rusové, ...)
- Trvalé usazení armádního vojska - vznik nových vojenských budov (kasárna, tankodrom, hangáry...)
- Neustále probíhá vojenská aktivita na území prostoru.
- Následkem toho dochází k úplnému zničení zbylých staveb ve vesnicích a tedy k jejich úplnému zániku. (Zánik Kostřic je datován až do 70. let, i když zde již 20 let nikdo nebydlel.)
- V roce 1991 opouští vojska Varšavské smlouvy prostor.
- Odsun vojsk je dokončen 30. května 1991.
- Na základě smlouvy o omezení konvenčních sil (z Paříže 1991) nemá československá armáda kapacitu VVP Ralsko (obdobně jako Milovice) využívat a dochází ke zrušení vojenského prostoru.
- Celá oblast začala od 1. 1. 1992 spadat pod nově vzniklou civilní obec Ralsko.
- Začíná rozsáhlá asanace.
 - Nejprve byla od 4. dubna do 26. června 1990 provedena povrchová asanace (do hloubky 25 cm).
 - Po opuštění prostoru armádou a jeho zpřístupnění veřejnosti nastal problém rozkrádání munice veřejností.

- Druhá etapa (volná plocha do hloubky 50 cm, les do hloubky 30 cm) probíhala od 1. 9. 1993 do 31. 3. 2004 (kdy bylo pozastaveno financování asanace armádou).
 - Asanace však v menší míře dobíhá doposud.
 - (Celkově asanováno 120 tis. kusů munice)
 - Částečně byli do Ralska přesunuti volynští Češi po havárii v Černobylu.
 - Dnes probíhá, poměrně úspěšná, snaha o posílení turistického ruchu v oblasti.
- MIMONĚ
 - V Mimoně stál dříve zámek spadající po panství Hartigů (tak jako v Horní Vsi). Byl však v roce 1985 zbořen.
 - Mimoň již leží mimo území VVP Ralsko.
 - HVĚZDOV
 - V polovině 19. století vybudována soustava rybníků nazývaná Novohradské a Hvězdovské rybníky.
 - Na konci 19. stol. se dřevěné domy postupně přestavují na zděné.
 - Na začátku 20. stol. byla soustava rozšířena na současný stav 8 rybníků.
 - Za první republiky zde byla zřízena plovárna.
 - Ve Hvězdově (např.) tvořilo německé obyvatelstvo 90 % z celkového počtu 550 obyvatel.
 - První „divoký“ odsun německého obyvatelstva započal již během června roku 1945.
 - Organizovaný odsun započal až v roce 1946 po Postupimské dohodě.
 - Následkem toho zde zůstalo jen velmi málo obyvatel.
 - V roce 1950 zde začala sídlit velitelská rota pro VVP Ralsko. Díky tomu, že se sem nastěhovaly rodiny armádních důstojníků a zaměstnanců VLS, se zachovala alespoň část bývalých domů. (do dnešní doby asi 38 domů)
 - Po roce 1968 začala sovětská armáda využívat Novodvorské a Hradčanské rybníky s přilehlými mokřady pro výcvik hloubkového brodění těžké vojenské techniky.
 - Během fungování VVP jsem přímo vojenské aktivity nezasahovaly.
 - Dnes využívá část vojenského areálu Armáda ČR jako sklad techniky.

- Bývalá vesnice se v dnešní době opět rozrůstá. Hlavní potenciál je spatřován v opětovném posílení turistického ruchu a využití soustavy rybníků pro rekreaci (rybolov).
- PLOUŽNICE
 - Během 19. stol. Ploužnice patřila pod Hvězdov, po rozdělení v roce 1882 i nadále silně propojeny.
 - Česká škola zde byla vybudována v roce 1928.
 - Po vzniku VVP sloužila jako vojenské zázemí k přilehlému Hradčanskému letišti.
 - V 60. letech bylo vybudováno panelákové sídliště pro československou armádu. (paneláky po levé straně směr Hradčany)
 - V 70. a 80. letech sovětská armáda vybudovala „současné“ panelákové sídliště, teplárnu, kulturní dům a základní školu (ty jsou dnes taktéž rozpadlé). (paneláky po pravé straně směr Hradčany)
 - Během fungování VVP sem přímo vojenské aktivity nezasahovaly.
 - Po zrušení VVP se, tak jako celé území VVP, stala Ploužnice, především sídliště, terčem rozkrádání.
 - V letech 1996–1997 odkoupila Mimoň s přispěním státu část sídliště a přestěhovala sem své „nepřizpůsobivé“ občany.
 - Vedle těchto zrekonstruovaných panelových domů se dnes nachází další chátrající domy, za kterých část nebyla během 80. let dostavěna.
 - Dnes je ploužnické sídliště nejlidnatějším místem Ralska.
- VLEČKA PLOUŽNICE
 - Vlečka byla vybudována v roce 1951 pro účely výstavby hradčanského letiště.
 - Po roce 1968 využívána pro dovoz uhlí do vojenské teplárny a k těžbě v uranových dolech u Stráže pod Ralskem.
 - Po zrušení VVP se vlečka přestala využívat a část její konstrukce byla rozkradena.
 - Teplárna v Ploužnici byla určena k vytápění vojenského sídliště a přistávacích drah hradčanského letiště. Dnes slouží k vytápění ploužnického sídliště nebo části Mimoně.

- HRADČANSKÉ LETIŠTĚ
 - První základy letiště vybudoval již Wehrmacht během druhé světové války, v dubnu 1945 zde přistávala německá Luftwaffe. (pouze travnatá plocha)
 - Letiště bylo v roce 1945 bombardováno spojeneckými letadly.
 - Po wehrmachtu zde zůstalo mnoho leteckého „materiálu“. (letadla, motory, munice atd.)
 - Po zřízení VVP rozhodla vojenská správa o znovuvybudování hradčanského letiště.
 - Letištní dráha byla postavena v letech 1950–1951.
 - Do roku 1968 letiště využívala československá armáda.
 - Při srpnové okupaci nejprve vojska Varšavské smlouvy letiště obsadily pozemními silami, aby zde následně mohla přistávat letadla.
 - V 80. letech byly vybudovány komplexy hangárů a letiště rozšířeno o rolovací dráhu. (Především pro sovětské stíhačky MIG15 a MIG21.)
 - Po vojskách Varšavské smlouvy zůstalo okolí letiště silně znečištěno (ropnými) látkami, které unikly z paliva do letadel, a vojenskou municí.
 - V roce 2000 byla kulisa letiště využita při natáčení filmu „Tmavomodrý svět“.
 - Zvažované varianty využití v současnosti – fotovoltaická elektrárna, průmyslová zóna či opětovné využití armádou.
 - Kvůli velké rozloze letištního areálu se ale nenašel investor.
- HRADČANY
 - Německý název Kummer (bída), na Hradčany (podle rybníka) byla vesnice přejmenována v roce 1947.
 - Založena s rozvojem dřevařství v 16. století.
 - Po roce 1848 velký úbytek obyvatel – odchod do průmyslově vyspělejších měst za prací.
 - V roce 1905 vznikla u místního rybníku plovárna, čímž se zde výrazně posílil turistický ruch.
 - Následkem toho došlo ve 20. a 30. letech minulého století k velkému rozrůstání obce.
 - Po druhé světové válce částečně znovu osídlena.
 - Po odsunu německých obyvatel zaniká většina roubených domů.
 - Po zřízení Vojenského újezdu Ralsko vznikla v Hradčanech správa lesů

v rámci vojenského újezdu, v Náhlově správa zemědělských pozemků.

- Byli zde tedy ubytováni pracovníci lesní správy.
- Díky tomu zůstaly dodnes stát některé bývalé budovy (podobně jako v Náhlově – tam však v roce 1969 vybudováno panelákové sídliště). Charakter vesnice se ale podstatně změnil.
- Hradčany přímo nepostihl výcvik vojsk.
- Dnes v Hradčanech dochází k opětovnému oživení turistického ruchu.

4.1.3 Fotografie

Obrázek 13: průvodce Kryštof Švejda – přednáška k historii Ralska – Mimoň, zámecký park

Obrázek 14: průvodce Kryštof Švejda – přednáška k historii Hvězdova – Hvězdov, Hvězdovský rybník I

Obrázek 15: účastníci výletu – Ploužnice, bývalá základní škola

Obrázek 16: Ploužnice, jeden ze sídlištních paneláků

Obrázek 17: fotografie všech účastníků – Plouznice, železniční most bývalé vlečky

Obrázek 18: průvodce Kryštof Švejda – přednáška k historii Hradčan – Hradčany, Hradčanský rybník

4.2 Rozhovor s Petrem Polakovičem

Muzeum vystěhovalectví do Brazílie, Náhlov 16. 9. 2023

Odpradávná je historie těchto území dosti stará. Bylo tady panství Wartenbergů, byli tady Markvartici, od Českého dubu takové ty staré rody. Ralsko taky je celkem starý hrad. Je to oblast mezi třemi horami, to je nutné si říct. Táhle vlaje vlajka, já ji mám normálně tady uvnitř, ale teď jsme měli slavnosti Horních Vsi, takže táhle vlaje. Tady jsme udělali soutěž a tahle vlajka z 22 návrhů vyhrála a ta symbolizuje vlastně tu oblast. Jsou tam atributy. Vidíte, že jsou tam tři trojúhelníky. Co ty trojúhelníky asi můžou znázorňovat?

Tři kopce.

A který?

Ralsko, Bezděz a Ještěd.

Jasný. A mezi těmi třemi kopci jsou Horní Vsi a vždycky se tady tomu říkalo Horní Vsi. Říkali tomu ale Němci horní vsi, u Čechů jsem se s tím nikdy nesetkal, že by si pamětníci, kterých tady bylo tak maximálně deset procent, že by si to nějak pamatovali. Ale ti Němci to užívali, říkali tomu Oberdörfer, horní vesnice, takže Horní vsi. My ten název se tady snažíme jakoby historicky oživit a tím, že o té historii budujeme, co tady bylo, tak to znova užíváme. Muzeum, které je v prvním patře, které si pak prohlédnete, tak tam uvidíte ty vesnice. Bylo jich tady přes 20.

Vrátíme se k té časové lince. Ti Markvartici, Wartenbergové, od toho se jmenuje Stráž pod Ralskem, to byl vlastně Wartenberg, jako strážní hora, strážní hrad, ale potom je to známější pod rodem panství Hartigů v těch novodobějších dějinách. Řekněme ty dějiny po Bílé Hoře. To byl rod v podstatě rakouský a německý a ti Hartigové měli hlavní sídlo v Mimoni, tam měli velký zámek. Bohužel komunisti, předseda národního výboru mu na tom záleželo, že ho v 85. nechal odstřelit. To bylo z velkých kamenů, obrovský, dvoukřídlý zámek, na fotografiích je jasný, jak to byl velký zámek. Pak měli i ten zámek ve Stráži pod Ralskem, tam naštěstí teď město musím říct, že teď jsem tam zrovna předminulý týden byl, že se snaží město ten zámek zachránit. Už docela, on vyhořel a byl taky zdevastovaný různě po ruské armádě, ale teď to vypadá slibně. Potom měli tady v těch Horních vsích, když to bylo jejich panství, tak samozřejmě musí nějak hos-

podarit. My jsme tady měli i pana senátora Černína a zároveň je to vlastně hra-
bě, takže ten nám to taky vyprávěl tady tu zkušenost, aby se udrželi. Nejen, že
máte půdu a nějaký majetek, ale musíte ho obhospodařovat a abyste ho nez-
devastoval.

Měli tady tzv. hospodářský dvory k tomu. A to se už bavíme o té oblasti. A ty
dvory byly Medný, to je tady za Náhlovem hned, pan dc. Římsa tam má farmu,
velký stáje. Ono to bylo kousek dál v tý zatačce.

Jako až u Čertova žlebu?

Jo. Tam, jak se to točí. On tam má velký hangáry, chlévy a pak je tam taková
zed', takový memento. Já to pamatuji jako dítě do dvanácti, třinácti let. Ještě jsem
tam chodil za kamarádem, tam byli většinou Slováci poslaný jako ovčáci, že se
měli starat o ovce a pak už tam ovce nebyly, ale byli zaměstnaní jako u státního
statku tady. Byl to ohromný, nahoře na těch fotkách to uvidíte. Ohromný patrový
zase z těch velkých pískovcových kvádrů.

Pak tady byl druhý ten se jmenoval Ostroh, neboli německy Sperring, ten byl
kousek, jestli víte, jak byla vesnice Česká novina, Böhmisch Neuland, to je naho-
ře, když projedete zatačku, je tam Medný a sjedete dolů takovou smrkovou alejí.
Pak je tam téčko, doprava je to na Holičky a na Osečnou a doleva se vyjede na-
horu k takovému posezení, oni to teď zrušili u toho křížku, ty lavice dali pryč.
A doleva, tam se potom přijede k bráně do obory a za tou oborou byla dolů celá
ta Böhmisch Neuland. Ale než jsme tam s Geoparkem sázeli tu alej krásnou, tak
před ní je odbočka doprava už cestou na ten Böhmisch neuland, asi po sto met-
rech, jenom taková lesní, luční cesta. Tam se zahne. Je to od toho křížku možná
ani ne sto metrů. Tam se zahne a přijede k bývalému Ostrohu. Ten je o lesa, až
se musí dojet na konec a tam to uvidíte, tam je taková halda kamenů, kdyby se
to vykopalo, tak tam budou ty kvádry. To je katastr Svěbořice. Tam to končí, tam
je potom les a dolů sráz a tam by se dalo zkratkou seběhnout do údolí. Už za to-
tality tam měl Jablonec nějaký tábor Liaz. A ten tábor pořád funguje. To je ten
druhý.

A třetí Mayerhof Nový dvůr a ten byl zase Hvězdov. Ten víte, kde je. Hvěz-
vodské rybníky, skončí Svěbořice, které byly velké, až tady od Ostrohu a pak šly
dolů podél cesty na Mimoň právě od toho teď už jsme u toho Sochora a tam po-
tom se táhly. Hlavní centrum s tím velkým krásným kostelem a tím koupalištěm
a tou alejí měli tam, jak je teď vidět ten rybník. Tam je ta krásná alej, jak jde

k tomu kostelu. Vedle toho rybníku, když tam půjdete, po levé straně v oboře za plotem je ten rybník, kde bylo to koupaliště. Ten rybník Vojenské lesy a statky, je tam aspoň voda, protože jiné rybníky už tam vyschly dál, ale tady to je. A tam uvidíte čitelnou alej, která jde do kopečka a tam stál ten kostel. To uvidíte nahore na fotce. To byl krásný kostel, takový zvláštní. Jsem někde četl, že byly tři takové kostely v republice, takový typ nějaký architektonicky. A pak ještě měli, to byl teda Nový dvůr, Neuhoř.

A pak měli ještě přímo v Mimoně. Ten se tedy dochoval, ten tam je, centrum různých služeb. Tady už to není využíván jako hospodářský, spíš je tam automechanik a tak. Je to, jak se jede na Hradčany z Mimoně. To je k tomu hospodaření.

Tedy dál k tomu vývoji. Tahle rodina, když jste pražák, když vám řeknu Hartigův palác, víte, kde to je? To oni měli taky, takže vidíte, že to nebyla jen tak nějaká šlechtická hala bala, ale byla to významná šlechtická rodina. Byli samozřejmě ve službách rakouského císaře, nějaký byl Paula von Hartig, to byl diplomat. Takhle to oni většinou měli. Dal se na kněžího a biskupa, druhý se dal na podnikání a třetí se dal zase na služby státní, diplomat a tak. 19. století bylo vrchol téhle rodiny Hartigů. Oni hodně prosperovali a tam je na tom zajímavá věc, kterou vidíte nahore, že si na ten Ostroh najali správce, každý ten hospodářský dvůr, to bylo dost velké podnikání, byly tam prasata, dobytek, mléko se stav svázelo, byla tam taková mlékárna a drůbež, všechno možný.

Tam měli dědečka básníka Rilkeho. To jsme objevili teprve před třemi lety, to je hodně zajímavý, že ten dědeček jeho tam normálně byl najatý, že tam dělal správce. A narodil se tam básníkův otec i strýc, co ho podporoval hodně potom a i tetička. Měl tři děti a všechny se tam narodily na tomhle statku.

Potom to 19. století, to tak probíhalo, byli jsme pod Rakouskem no a přišel rok 1918, kdy jsme se tedy zbavili vlády Habsburků a vzniklo Československo. A to se tady dost jako změnilo. V jakém smyslu? Ve smyslu, že československá vláda chtěla tady posílit ten český prvek logicky. Tady bylo jako pohraničí, byli tady Němci, ale teď my to máme pod kontrolou, to deutsch Böhmen, jak ti chtěli oni tady v Liberci prohlásit a vytvořit, tak to jim nevyšlo. A jsou prostě součástí Československa a my se musíme nějak postarat, když to řeknu trochu vulgárně, aby si tak nevyskakovali, a prostě my jsme posílili, teď jsme tady páni my, tak abychom posílili ten český prvek. To můžeme udělat jak? Jak myslíte vy?

„Přidáním“ českého obyvatelstva, české školy zřídit?

Výborně, české školy hlavně. To české obyvatelstvo taky, ale to moc ne to. Musím je nějak přijmout, musím něco koupit, mít kde bydlet a když tady byli ti Němci. To se ale taky stalo. Byla udělaná pozemková reforma, to je dost podstatný i pro tu šlechtu a pro tu oblast a potom stát československý tady získal ty páky, získal tu nějaký majetek.

Tehdy zrovna ti Hartigové do toho měli i trošku smůlu, že měli zrovna takového potomka, který byl gambler a ten prohrál co se dalo v casinu v Monte Carlu. Dokonce se traduje, že tam prohrál auto i s řidičem a byli zadlužení, tak byli nakonec rádi, že to prodali československému státu hodně těch pozemků. Přesně se neví, v těch archivech to přesně není. A hlavně prodali ty hospodářský dvory, takže i ty pozemky a československá armáda tam potom zřídila hřebárny pro chov koní pro armádu. Koně pro armádu většinou v Rakousku - Uhersku byly asi kde?

Někde v Rakousku?

No, v Maďarsku hodně a v Rakousku. Tady se to moc ne to. Takže museli řešit všechno nezávisle sami. A české školy, zejména na okraji, na té sprachgranze, kde už se to lámalo, to byl případ Náhlova, protože tady už máme tři, čtyři kilometry Hlavici, Vápno, tam už se to překlápělo do českýho. Takže tady v Náhlově na kopci postavíme. Tohle je deutsche schule a my postavíme českou školu. V Jablonečku to samý. Tam je to samý. Borovice k Mnichovu Hradišti, to už bylo český a Jabloneček byl takový, dá se říct, 60: 40, tam jich bylo víc, 70: 30, Náhlov nic moc, tak 80: 20, ale Těšnov už zase víc. Supermoderní, nová, dvě budovy. A teď mateřská škola, obecná škola a měšťanka. Ty smíšený rodiny „My máme naši holku, kam ji budeme posílat? Německá škola tady nemá ale mateřskou školu a my potřebujeme pracovat na poli...“ Tak ji poslali do český. Československo, ať se holka naučí česky.

To vycházelo, protože tam byla i polívka. Nám řekla jedna pamětnice, zadarmo, že tam chodila. 93 letá paní, co tady byla děláme tady takový besedy, vzpomínky. Vždycky najdeme někoho a ta paní je fantastická. Ta si pamatuje detaily. A potom tady byla zase jiná paní, ta si tedy moc nepamatovala, ale taky zajímavý příběh. Ona nevěděla detaily, ale to byl ten příběh, jak jsme se bavili, že sem přišli čeští lidi podnikat. Třeba jim dali nějakou, to by bylo dobré zjistit, jak ten stát je pobídnul. Já si myslím, že je nějak pobídnul, že to nebylo jenom, že by řekl „běžte tam“, ale nějak je musel podle mě. Byla tam nějaká motivace, dal jim nějakou subvenci nebo nevím, něco. Nebo to holt mohlo být kapitalismus, ale mys-

lím si, že ne, že když už investovali do výstavby českých škol. A samozřejmě potom třetí věc, státní služby, to je co?

Úřad, pošta...

Pošta, úřad, vlaky, železnice. Železnice byla v Mimoni. Pošta, máme případ tady slečny, máme krásnou knihu Vzpomínky Emmy. Slečna, dívka čekala, že v Olšině bude mít krásné místo na poště, tam je docela veliká pošta. I na těch starých fotkách je to vidět, ty budovy tam.

Ještě jsem se chtěl zeptat na tu pamětnici, jak chodila do té školy na polévku. Jestli by se dalo s ní nějak spojit.

To by se dalo. Do té práce. Ta paní bydlí v Liberci, my jsme za ní byli už třikrát. Po telefonu nebude, spíš osobně.

To určitě.

Ona by vás přijala. Ona je paní fajn. Všechno jí zajišťuje její snacha, které je třeba 60 a pak nás přijala i doma na kafe. To vám dám. Jmenuje se Kozáková.

To jsme skončili u těch českých škol. A pak přišel Hitler. Tak to se zase změnilo co? Hlavně tihle všichni Češi museli jít pryč, škola byla ze dne na den zavřená a bylo to tady připojený k Říši. Začaly tady platit německý zákony jako v Říši, dá se říct, že to bylo jako součástí jiného státu. Pak to bylo obtížný, protože byla obce, o tom se moc nemluví, to by taky chtělo zjistit, to vám dávám jako abyste něco přines, když děláte nějakou práci, tak jak to bylo s těma zákony. Co já vím z vyprávění babičky, tak to bylo velmi složitý v tom, že ty smíšené rodiny hlavně a těch tady bylo hodně, protože ta láska není jenom že by se brali Němci s Němcema, prostě se vzali nebo to tak neřešili, nezajímalo je to. Dokud jim to ten Hitler nebo někdo, ten československý stát, ať ten nebo onen, ono je to jedno, dokud je nenutil, akorát ten Hitler to dělal samozřejmě v mnohem horší míře, protože na tom základě rasy. Válku začal. Byl blázen.

Ale prostě hráli na tu nacionální strunu a teď, když tady Hitler přišel, tak evidence, jako když my jsme se rozdělili se Slovenskem, můj táta byl Slovák, tak to bylo podobný. Přišel jsem: „Hele, tati, tak se musíš to tak co jseš?“ Buď mohl být Slovák, když byl narozený na Slovensku, anebo už mohl být Čech. On říkal, že už je mu to jedno, že je už v důchodu a že ho nějaký papíry nezajímají. Takže aby to měl rychlejší, jednodušší, že normálně mu stačí české občanství. A tohle bylo, že bylo dilema té rodiny, buď se přihlásili k těm Čechům, nebo k těm Něm-

cům. Samozřejmě si dovedete představit, že asi byl větší tlak, aby se dali spíš k těm Němcům. My jsme viděli filmy. Asi to tak bylo, že jim vymlacovali okna. Ty filmy jsou trochu tendenční, ale někde takoví fanatici mohli být. Babička mi tady říkala, že celkem tady nic, ale oni byli navíc z Holiče. Tam byla moje babička. Tam byla snad jenom jedna česká rodina. Moje prababička byla taky spíš Češka, ale zase poloviční. To bylo hrozně to... Ale děda Möniger, ten byl asi normálně Němec. On si vzal babičku, byl to tedy můj praděda, Herbovou a ta byla napůl, protože její matka byla Sluková z Podještětí, lautr Češka. Našel jsem dopisy, kde špatně psala tomu synovi lámanou němčinou na vojnu, který byl na vojně v roce 1920, když byla povinná, tak museli všichni občani. On jako Čechoněmec byl povolán na vojnu a našel jsem starý rozpadlý dopis. To bylo strašně zajímavý, že ona neuměla moc německy, protože byla z toho Rozstání, to je už český hodně. Světlá pod Ještědem, Rozstání a tak.

Tohle se změnilo, museli se rozhodnout. Něco jak s tím... Takže kdo se rozhodl pro Čechy, tak možná v první chvíli měl trošku to, že to měl nepříjemný mezi těma podle toho v jaký byl vesnici, podle toho. Záleží na majetku. Pokud budete mít 00 nebo nějakou pastoušku, tak vás nechají. A pokud budete mít nějaký statek, tak... To tady byl pan z Liberce, který říkal, že odjakživa byli z Liberce, ale Češi a že měli v centru krásný dům že neví, jak to bylo, ale že je úplně vyštípali, že tam nemohli zůstat. Přišel tam nějaký říšský Němec... Hlavní město Sudet, byl tam Henlein a byli tam ti úředníci, tak nějaký Němec z Říše tam přišel za prací a ten byt luxusní jako dostal, nějaký čtyřpokojevý. To asi si dovedu představit. On se jmenoval snad Stránský, kdyby. Stransky jako k Němcům, tak si dovedu představit, ale pak by musel dělat ze sebe Němce, ale navíc to mělo hlavní velkej, když vypukla válka, tak se stalo co? Pro ty, kdo se bohužel zapsali k Němcům, třeba se ani necítily Němci, ale dělali to, že jako aby nějak, tak museli za wehrmacht narukovat povinně, což byl pěkný průšvih. A spousta z nich tam padlo. Takže kdyby nenarukovali, tak je to dezerce. Jste Němci? Tady to je. A ti, co byli Češi, ti nemuseli.

A oni tady mohli zůstat i po roce 38 na tom území?

Ti Češi? Ano, máme doklad, že ano. Říká se, ale to byste taky měl, asi to záleželo, ale zákony neumožňovaly, pokud nebyl Žid, tak neumožňovaly, aby ho.. Buď ty lidi šli podle mě dobrovolně, protože to nemohli snést.

Tady ta paní, to jsem nedopověděl, ta druhá paní, jak vzpomínala, že tady vedle, jak tam máme vedle barák, jak se tam dělá střecha, tak že tam přišli, to byli

Češi, postavili tady dokonce českou sokolovnu. Já jsem jednou viděl takový plakát, že TJ Sokol Náhlov Co to je? Sokol Náhlov, vždyť tu byli samí Němci. A to dělala ta jedna rodina, protože měli tu sokolovnu, tak jedna rodina tady pořádala český hraje tam kapela pana Mráze ze Strážistě, to bylo český. On mi přines ten plakát, ještě když pan Mráz žil. To jsem čuměl. A potom se to vysvětlilo tou paní, která přišla před dvěma lety se rozloučit, zavzpomínala se synem, chodili tady a já je zastavil jako co potřebujete. A ona mi to vyprávěla. Pak jsem byl ještě naštěstí u nich doma a ona mi dala fotky z té školy, to tam nahoře uvidíte, různé fotky těch dětí z té české školy, ona chodila do české nahoru na ten kopec. A pak asi za 4 měsíce zemřela. Já si z toho usuzuji, že prostě dokonce říkala, že na té sokolovně, že jí tam maminka na pódiu, že tam bylo pódium, že tam tančila české Tatičku Masaryku... Stačí určité informace a hned víte. Tak ti šli...

Ještě by mě zajímalo, jak to bylo s tím majetkem. Já si myslím, to by se všechno mělo vyzkoumat, když jste takový mladý... v těch archivech, to nám chybí. Já jsem neměl čas se k tomu dostat. Myslím, že by to bylo strašně zajímavý pojmenovat ty věci, že někdy je to takový tendenční. Někdo říká: „Češi museli pryč, hnali je tam ti Němci...“, to není taky pravda. My to víme. Tahle paní, to byli taky Češi, bydleli támhle nahoře nad kapličkou, tak ta nám to právě řekla, že tady zůstali normálně, že jim tady nikdo nic nedělal. Byli samozřejmě tiše, jako my za komunistů, nemohli říct, že Hitler je vůl, to je jasný, ale prostě oni tady normálně přežili, protože oni neměli hlavně kam jít. Měli tady pole a barák, tak kam by šli? Tihle měli ve vnitrozemí, jak tu měli to podnikání, tak v Bakově měli nějaký příbuzný.

Ti se jmenovali jak?

Ti se jmenovali Jáčovi, Jáč. A tam ta paní se nejmenovala Hozáková, to je provdaná, ale Ferklová myslím, ta 93 letá. Takže tihle tady zůstali a to máme jenom v jedné vesnici, krásný příklad. A tihle šli sami. Ale mě by strašně zajímalo, to jsem se jich ptal, jak to bylo s tím majetkem. Když tady měli sokolovnu, barák, řeznictví, obchod, to je všechno zdevastovaný... snad to zachrání, tak nepředpokládám, že by jen tak, ale dovedu si představit, že to pod cenou prodali, že pod tlakem v rychlosti to prostě prodali nějakému Němcovi. Že by jim to někdo vysloveně ukradl, to si myslím, že ne, že to tak úplně nebylo možný, že ty zákony nějak... speciálně na tom začátku, když ještě ta válka... Ale to by chtělo sehnat ty, to nikdo nikde neuvádí, to by chtělo sehnat ty zákony, ty dohody.

Jedna věc byla ta hranice, ale pak se musela spousta věcí řešit, že tady byly

třeba budovy, které patřily tomu státu. Jak to bylo s tou českou školou jako s nemovitostí? To byla fungl nová, krásná budova. Jak to bylo? Tak to německá říše zaplatila a koupila to? Kdo to měl? To taky nevíme. Ale pravděpodobně to měla nějak ta... ty obce tady najednou byly pod německou správou, tak je možné, že jim dali peníze a oni to jako odkoupili. Ale musela být přeci řada dohod. Když jsme se rozdělili se Slovenskem, tak byly dohody, že si rozdělíme měnu... prostě bylo to takhle udělaný, že byly dohody, že si rozdělíme armádu, železnice. Takže tady muselo být... Budova pošty v Olšíně, co bude s poštou? Dobře, čeští zaměstnanci samozřejmě si sbalí kufry, vezmou si nějaké skříňky, co tam měli i bydlení, protože oni tady i bydleli, měli tam třeba krásný byt. Tomu rozumím, ti si sbalili fidlátka a půjdou pryč. Ale co ta budova? Ta byla postavená za nějaké státní peníze... to nám chybí. Jestli to někdo někde dělal na tu studii, ale já jsem se s tím tady... a to do toho dělám hodně, už tady bylo plno lidí, teď ta akademie dělá to Odolné Ralsko... velký projekt, jestli to víte. To dělají studenti.

Slyšel jsem o tom.

Ti taky už a ta paní Hůrková speciálně a s tou Walterovou... ty archivy, ale k tomu nic nezískaly. Potom... přeskočíme.

Potom zase jsme po válce a po válce, to víte, odsun Němců, či Češi, co tady se takhle k Čechům přihlásili, tak to měli dobrý, ty měli stoprocentní alibi, vy tady zůstáváte, navíc jste nešli ani bojovat za Hitlera ti muži, takže u vás je to v pořádku. Ta paní Ferklová nám to takhle říkala. Ale ostatní... ty smíšený, to bylo komplikovaný, tam nastal nějaký... někdo to třeba dokázal, že nakonec je tady nechali, to byl i případ naší rodiny, jinak jsme už byli pryč, už bych se tu asi nenarodil, protože moje maminka byla 34. ročník, takže jí bylo v 45. 11 let a byli jako tak pomalu připraveni, že budou muset asi být odsunutý, ale pak jako shodou že ta babička česká...

Takže jsme u toho přiznání. Potom tady bylo rozhodnuto, že tu bude zřízený vojenský výcvikový prostor, už prý ve 47. vyšel dekret. To mi říkala paní Hůrková z Akademie věd, že něco v archivu našla bližšího k tomu, že to bylo ještě Benešem podepsaný. A pak už to šlo komunistický, ta hlavní realizace spadla do komunistického období a hodně se tady angažoval. Když byl ministr národní obrany Čepička, to byl zeť Gottwalda. Bylo to tady vytipovaný logicky z několika důvodů. Jaké myslíte, že byly? Proč ten prostor tady byl vhodný? Musíme říct, že to území bylo dobře vytipovaný na vojenské cvičiště.

Že tady nezůstalo tolik obyvatelstva?

No a i ty vesnice byly řídce osídlený, nebyl tam průmysl, to by nechtěli komunistické hospodářství bourat. Takže to byly ty důvody, jedna z těch hlavních. Pak tam bylo už polní letiště v Hradčanech, tam na konci války přistálo nějaký letadlo... bylo to polní, ale bylo vidět, že z toho jde udělat... už to bylo jakoby zaběhlý. A potom to cvičiště pro ty tančíky a ty letadla a tu tribunu a tu planinu, to bylo vytipovaný kde?

Na střelnici u Oken?

No, u Oken a Židlova, jak je ta pláň. To bylo velmi vhodný, že to bylo písčité. Nechci bahno, jílovitý..

Ta pláň už tam byla před tím v té krajině?

Ano. Teď jsou tam víc ty nálety, už je to takový... ale tehdy tam nebyly ani ty nálety, takže to byla nádherná planina s dobrým podložím půdy, že se to tak nebude, i když prší, tak se to nebude rozbahněný blázinec, takže to bylo všechno takhle vytipovaný. Některý vesnice tam nejdřív neměly být, Holičky tam neměly být se modlili, ale asi málo, takže nakonec byly zabraný, aby to bylo větší. Nevím, co to mělo za význam, ale chtěli to nějak uzavřít. Náhlov je stejně jako Holičky. Ale tady z toho potom stejně udělali to tady buď zkonfiskovali anebo vykoupili potom. Tady to nemohli mít v majetku. Ty český, to nám potvrdila ta paní a my to taky víme, že v těch Holičkách jsme dostali, ta moje prababička byla uznaná jako že je Češka, tak pradědeček byl zkonfiskovaný a ta prababička byla vyplacená půlka toho baráčku. Tady ta paní říkala, že jim to bylo vyplacený a potom by tady mohli... mohli zůstat v tom baráku. Tam jste ani v těch Holičkách nemohl zůstat nebo v Oknech... tam jste to musel akceptovat, že vám to zaplatí tomu Čechovi a vy musíte jít pryč, váš barák bude prostě zbouraný, konec. Ale tady teoreticky mohla ta česká rodina zůstat, ale ve svém baráku nájemním.

Že už to patřilo státu?

Státnímu statku, státu. A to oni nechtěli a nikdo to nechtěl, chtěli mít svoje. Nevím o takovém případě, že by někdo zůstal ve svém baráku a zaměstnal se. Spíš sem přišli jiný lidi. My jsme z těch Holiček přišli sem do Náhlova, protože ta babička, jednak to bylo málo a jednak pak přišla měna. Než jí to pořádně vyplatili, v 53. byla měna, že Zápotocký říkal, že nebude a druhý den byla. Oni neměli nic, tak byli rázi, že jsou rádi a přišli sem. Takže to bylo, jak se to tady odehrávalo a pak tady byl ten vojenský prostor zřízený a byly tady zřízené hlavně

vojenské lesy a statky, tj. nejenom že my to tady necháme bezprizorně a budeme tady čtyřikrát do roka cvičit nějaký cvičení Varšavské smlouvy Štít, ale my tady musíme normálně obdělávat tu půdu a hospodařit v těch lesích. Takže v Náhlavě bylo právě zemědělská správa hlavní, ředitelství bylo samozřejmě celého podniku v Mimoni, ten existuje dodnes ten podnik. A v Hradčanech byla spíš lesní správa zase. Tady potom byli ty lidi umístěný do těch baráků, ti zaměstnanci, kdo chtěl přijít.. ze Slovenska, co tady chtěli pracovat a bydleli v nájemním baráku, nahore nad kapličkou byl takový Kučera jako dítě. Já jsem teď v montérkách, že jsem tam byl něco dělat, on měl montérky jako normální oděv, jako pořád. A pracoval normálně u toho statku a ještě tam měl takové políčko, které mu nechali a prostě byl někde ze Slovenska od maďarských hranic. Pak tady přišel pan Kováč taky, to samé. A další. Pak tady byly rodiny, které tady už třeba nejsou.

Po tom 68. se to všechno změnilo, protože naši bratři tady zůstali, takže tady se hodně roztáhli. Do toho 68. to byla pohodička, ale potom se tady začaly stavět všechny ty paneláky různě, na tu techniku, ať už ve Svěbořicích, Kuřívodech, v Joblonečku hodně byli roztažení. Byl to pro ně klídek, aby byli. V Mimoni jich bylo hodně, ten Kličko na to vzpomíná, že tam byl s tátou a s bráchou, ten starosta Kyjeva že tam byl jako kluk.

A pak to bylo horší s nimi ta spolupráce, protože přece jen je to trochu jiná mentalita a takový to „my jsme tady páni a my si budeme střílet...“. „Ale my potřebujeme jet na pole sekat obilí.“ Kolikrát s nimi byly dohady. Třeba za nějakou pálenku... Můj strejda byl správce toho statku, takže vím, jak kolikrát byl na ty žně na nervy. Teď se tady jenom popásají krávy, ale tehdy jako normálně tam měli pole, obilí To nebyla legrace. Jestli tu louku poseká dneska nebo Dobrý Nebo jak to spasou ty kravičky. Ale tady museli tam normálně poslat kombajny, aby to bylo v té době, kdy se to má. A musel odvádět nějaké výnosy. Tady byly velký kravíny, teletník, všechno. Prasata tady nebyly. Po sametový revoluci to koupili a udělali tam prasečák, přebudovali to na prasata, protože se jim to líbilo. Angličané. Potřebují být někde bokem. Tak to bylo pro ně ideální, kor po sametové revoluci, tady byl klondaik.

Tady paradoxně to šlo dolů. Ale teď už myslím, že posledních sedm, osm let se to hodně lepší. Tím, že se konečně postupně tady ta privatizace těch baráků zase zpátky byla bolestivá, protože to trvalo, ty zahrady nebyly nic, všechno bylo jako státní.

Některý baráky byly ruiny. Oni po tom 65. postavili ty bytovky a zase zvali lidi do bytovek. Pojdte do bytovky. Babička na štěstí si nedovedla představit, že by bydlela v bytovce, takže zůstala. A strejda byl takový jako že hodně chtěl. Vyprosil barvy, on to natřel sám, jinak oni by se o to nepostarali ani, že zaplatili ty barvy a on tu fasádu natřel. Ale ty, co řekli, tak barák potom. buldozer. Na tý starý fotce se můžete podívat, tu fotku z Náhlova před 100 lety, tak tam vidíte spoustu baráků. A to většinou v tom pohraničí tak bylo, že po Němcích něco zachránili chalupáři, ale jako hodně se ty vesnice scvrkly. Kor když postavili ty bytovky, tak to vůbec. Třeba Zábrdí je krásná vesnice, ale taky tam nějaký baráky padly, ale ne tolik. Pak Sametová revoluce a Kocáb vyhnal Rusáky nebo měl to za úkol, aby všechny armády odešly.

Potom tady se to tedy taky vyprázdnilo a pak tady bylo... byla tady zřízena vlastně civilní obec a ta dostala do vínku celé to území. A s těmi vesnicemi, do zůstaly na tom okraji, to znamená Hradčany, Náhlov, kde byla zemědělská správa, ale pak taky Hvězdov, Ploužnici, pak taky Boreček, kde skoro nic není a hlavně Kuřivody, kde teda zůstal.. oni zkoumají tihle studenti i architektury... to je výstava v Doksech na zámku, tam nakreslili návrhy, že by se tady mohly znova vybudovat nějaký ne úplně vesnice, ale trochu, nějaký baráky, třeba v Holičkách, což se mi líbí. Myslím si, že ty Holičky by se v podstatě mohly znova vybudovat. Je to studie, aby ta vesnice nebyl nějaký satelit, aby byla jakoby funkční, aby se vrátila pokud možno... aby tam byl nějaký zemědělec, řemeslník, jak tam byl penzion, to by se určitě mohlo... je to u Osečné a tam byl takový Felsenkeller... naší babičky kamarádů, ti byli odsunutý do NDR a to byl prostě sál a velký ubytování. Tak jedna studentka navrhla podobný, jenom trošku jiný, ale to se mi líbilo, doved jsem si to tam představit, že by to i určitě.. kdyby to ekonomicky... A není to ani daleko od Osečné. To je asi k tomu. Jestli se chcete na něco zeptat.

Po odsunutí Němců se armáda rozhodla, že tady to celé území uzavře. Od zbylého obyvatelstva odkoupila jejich majetek a oni museli odejít. Kolik lidí to asi bylo?

To nemám... ale co vím, tak to bylo máme dodnes, já ty lidi znám, co dostali dokonce některý to zpátky v restituci. My jsme za to bohužel nebojovali, nic jsme nezískali, ale co vím, tak z každé té vesnice třeba jeden, jeden dva. A těch tam bylo v těch středně velkých vesnicích, to by se statisticky... tam bylo rodin třeba 20, někde 30, 40. Svěbořice byly velký. Největší byly Svěbořice, protože tam byl

kostel a fara. Jabloneček byl docela velký, protože zase tam byl kostel. A Kuřivody zase kostel a fara. Kuřivody, to náměstí, ty podloubí, ty krásný domy, kde znám kamaráda jako bratra. Málo prostě, úplně individuálně. Jedna, dvě rodiny bych řekl, ale to by se musela vzít každá... Ve Svěbořicích ani nikoho neznám. Ale tady se jednou objevila paní, teď tady byli na slavnostech, takový bohužel náhodný, paní, že byli z Černé noviny, že tam měli hospodu. Ale kolikrát oni, když to bylo takový smíšený, nějak je tady nechali a ten majetek jim samozřejmě nechtěli... „Vy tady zůstanete, ale buďte ticho, buďte rádi, že jste tady zůstali.“ To bylo hrozně individuální. Ta paní říkala, že to dostali zaplacený z toho Náhlova a šli do Liberce a tam si koupili... tam toho bylo taky po Němcích plno, tak tam si koupili řádně za ty peníze chaloupku. Teď už to mají přebudovaný, mají tam krásnou, velkou zahradu, takže teď to má v Liberci ohromný majetek. Liberec se už zvětšil. Takže tam šla ta paní z toho Náhlova.

A československá armáda jednou za čas tady cvičila a během roku tady hospodařila. Měli pole a na nich a v těch lesích hospodařili?

Jo.

A to bylo tady v Náhlově?

Na to zemědělství a tady normálně byly ty.. nejdřív využívali ty starý budovy a pak, jak jsem vám říkal, postavili ty bytovky v 65. A taková ta nižší budova, kde teď pan Římsa, co má ty krávy, má sklad, tak tam byly postavený kanceláře, jídelna, zázemí. Můj strejda tam dostal úplně nový byt, perfektní, čtyřpokojový, prostě takový statek, ale už moderní. Byly tam sprchy, teplá voda, chodili jsme tam na jídlo, obědy, vařilo se, dožínky, tancování, velký sál. Jako klasicky, to komunisti tohle dělali.

Takže v těchto vesnicích, ať už Náhlov nebo Hradčany, tak tady bydleli hlavně ti zaměstnanci, kteří pracovali...

No jenom, nikdo jiný tady nemohl bydlet. Pokud tady chtěl jako. Jiný nemohl. Když přišel před 65., tak přišel do nějaký chalupy. Když přišel po 65., když byly postavený ty bytovky, tak už samozřejmě dostal v podstatě automaticky byt v bytovce.

A ty opuštěný vesnice, to zůstávaly ty domy tam jako opuštěný?

Jo, to tam zůstávalo a pak se to postupně to byl zub času, postupně se to ničilo. Prý se něco... Nikdo se tam moc nedostal, jenom ti zaměstnanci. Něco se

rozebralo prý na materiál pro ty zaměstnance... něco se rozstřílelo, Židlov a takový, Okna, co bylo úplně v tom nejvyšším rádiusu. Něco se pak využívalo na filmování, kostel ve Svěbořicích zapálili... Kulisy. Po 68. to dodělali Rusáci. Ti k tomu neměli vůbec žádný ten, tak to dodělali.

Jak to bylo v Kuřivodech? To byla takhle opuštěná vesnice a pak že se tam usídlila ta ruská armáda, nebo resp. sovětská po 68., že tam vybudovali ty kasárna?

To nevím přesně, ale představuji si, že to taky tak bylo, že ta československá. Něco tam možná měli malého, ale ten růst pro ty Rusáky, protože ti sem přišli a hlavně se tady ubytovali, usídlili a bylo jich hodně, důstojníci, vojáci, to se bavíme... to byste mohl zjistit kolik tady v tom jich bylo. V republice, v Československu jich byly statisíce. Takže kolik jich bylo tady v tom prostoru?

A to sídliště v Kuřivodech, to bylo vybudovaný po 68.?

Jo. Bylo by potřeba to studovat víc, to by mě zajímalo, jak to vlastně bylo. Ale podle mě, myslím, že nejsem daleko od pravdy. Prostě za československého... i ty Holičky, kde jsme byli, tam celkem normálně prostě tam byli docela dlouho, ale pak se to po 68. razantně změnilo. Oni ani vezměte si, že všude hlídky, stříleli mnohem častěji, žili tady, devastovali to... neměli se kam jinač vrátit. Ti vojáckové nikam nemohli. Byly případy, že dezertoval, tak ho zastřelili. Tady se zašil jeden voják v takové té... Nějak už to ne to, tak se s ním nebo. To bylo hrozný. On se v jedné chalupě v civilní zóně on se nechtěl to, tak normálně tam vlítli a hotovo. Takže takhle.

Jeden pamětník mi říkal, že v Palohavech nebo na Proseči v 60. letech postavili asi tři okály, takový ty montovaný domky to jsem nevěděl, že tam budou nějaký zaměstnanci. Vojenský lesy měly i hajný, lesáky, s pilou, traktoristy, dojičky, to dělala babička v teletníku... Mraky různých lidí. A to prý tam bylo chvíli, než přišli Rusáci, to pak byl konec. Ty baráky se potom nějak rozpadly nebo co. Nikdo nevěděl, že sem ti Rusáci v 68. přijdou. To jsou věci, které se nedokážou.. Kdyby nebo, tak by tam třeba ty vesnice se možná víc zachovaly, nevím.

Jak teď to vypadá tady po revoluci, jak šel ten vývoj? Konkrétně v Náhlově.

Ze začátku klondike. Jestli to nešlo líp, to nevím, ale ta privatizace, podle mě klausovina dost taková jakoby... Možná to nešlo, že se to muselo všechno nejdřív zmapovat, znova vyměřit. Oni tady prodali celou vesnici Náhlov podle mě ta-

kovým spekulantům... kdybych byl tehdy starší, tak bych to koupil a oni na tom jenom vydělali, ale neměli zájem tady s tím vůbec něco dělat. Protože to, co zaplatili, tak obratem prodali těm Angličanům tu farmu, takže už to měli jako zaplacený to, co do toho dali. A potom já jsem ten barák po té babičce taky ne to, protože babička už nežila. Kdyby se dožila, tak by bývala.. měli právo ty lidi to za účetní hodnotu odkoupit. Ale ona se toho bohužel nedožila a ten barák byl taky zdevastovaný, už byl prázdný, už tam nikdo ani nechtěl, takže se dožil sametové revoluce vymlácený, v podstatě opuštěný. Já jsem ho jako chtěl, ještě rodiče žili, tak jsme ho chtěli, protože jsem tam jezdil na ty prázdniny a měli jsme k tomu, i máma tam vyrůstala, takže měli k tomu vztah. Tak prostě potom jsme museli jít a koupit to od nich, od těchto vychytralců. A ti potom prodali všechno vlastně. Takhle se to vyvíjelo. A pak tedy ta obec měla i to. Víím, že se s tím hrozně trápil první starosta pan Eder, že on chtěl, aby mu to ten stát dal na obec, aby měl jako obecní majetek a on mohl rychleji těm lidem nějak přidělovat. Vezměte si, že ve Svebořicích, teď tam jedete, na konci jsou tam takový ty... od Sochora po Svébořický do Mimoně, jak je to otevřený i pro auta. Teď přijdete k tomu, kde byl Nový dvůr, jako.. jak končí ten les, otevrou se tam louky a paví dvůr... tam byly takový bytovky pro oficíry.

Jak jsou tam zbylé rozbourané stěny?

No. Ale ještě 95., 97. to bylo nádherný, to normálně mohli mladým lidem.. To mě mrzí, to mi připadá divný, proč to nešlo. Teď to tam budou to... je tam hromada suti. byly slušný řadový domky, to nebyly ty... tam ty paneláky jakž takž zachránili, že udělali to zateplení, tam to celkem funguje. Asi dva jsou už na odpis, ale jinak ty paneláky v Ploužnici a v Kuřivodech, to jakž tak... Ale dalo se zachránit víc. Já jsem třeba tady zachránil, byl tu na demolici tenhle naproti a já do toho naverboval Šváru, ten to rychle tedy koupil a dal tam novou střechu, zeď a pak ještě dostal pokutu 30 tisíc, protože neposlechl, že se to mělo zdemolovat. Už v roce 95. Proč? Ještě mu měli pogratulovat a políbit mu ručičky, že to zachránil. Jak by to tady vypadalo, kdyby tady bylo...

A teď podívejte, jak to ti kluci, co tam bydlejí, jak to krásně udělali a dělají. A teď, jak to získali ty lidi, tak jsme se ujali tohohle, támhle barák se snažíme. Tady už nás předběhli, jak tady bydlí nastálo, jak tam mají ty psy, tak to je úplně luxusní, všechno předělali. A nahoře ta česká škola... prodali v Praze jako byt všechno to vrhli do toho. Všechno bylo vymlácený.

Tady byly parkety. Vidíte je tady? Protože místní, pak sem přišli hodně ti Ro-

mové ti vychytrákové z Mladé Boleslavi, do Mladé Boleslavi přišla Škodovka, to znamená lukrativní, Němci a bydlení pro Němce, tak koupit činžáček v Mladé Boleslavi, ale tam jsou Romové, tak jim musím dát náhradní bydlení, šup, do Náhlova. Náhradní bydlení v ještě krásný bytovce, to byly krásný bytovky. Ted', říkám, jediná cesta je, tady jste viděl, že on třeba není špatný ten Dušan dělá, ale teď se to poslední ta jedna bytovka je pro ostudu, ale už se to trochu zlepšilo, že už mají práci. Milan dělá dokonce u úřadu, byl zvolený do zastupitelstva. byt si nakonec koupil, tak ten je na nějaké úrovni. Má nějaký majetek a už podle toho uvažuje. To je jediná cesta.

4.3 Korespondence

Správa uprchlických zařízení (ZZC Bělá - Jezová)

Dobrý den,

12. 3. 2024

děkuji, že se zajímáte o problematiku migrační a integrační politiky a Správu uprchlických zařízení MV (SUZ MV). Zařízení v Bělé pod Bezdězem Jezové je velmi specifické, protože funguje v takzvaném duálním režimu, tedy jako zařízení pro zajištění cizinců (ZZC) i jako azylové zařízení, respektive pobytové středisko. ZZC Bělá-Jezová je ovšem jako jediné svého druhu určeno pouze samotným ženám či rodinám. Samotní muži zde umísťováni nejsou. Tomuto určení je pak zařízení přizpůsobeno.

Část zařízení je pak vyhrazena pro pobytové středisko (PoS) pro žadatele o mezinárodní ochranu. Počet klientů v obou částech zařízení se denně mění, nicméně k dnešnímu dni je v PoS Bělá-Jezová evidováno 31 klientů.

Co se kapacity týče, ta se mění podle potřeb jednotlivých částí zařízení i celkově SUZ MV s tím, že dlouhodobě nevyužitá kapacita je zakonzervována a připravena pro krizové případy, jako tomu bylo v uplynulých letech, kdy zařízení sloužilo během epidemie covidu také jako předubytování i karanténní prostor. Po propuknutí uprchlické krize způsobené ruskou agresí na Ukrajině pak sloužilo až do vyčerpání kapacit ukrajinským klientům. Maximální možná kapacita PoS je 180 lůžek. Toto číslo je ovšem nutné brát s rezervou, protože při ubytování v jednotlivých ubytovacích buňkách a pokojích musí být brán zřetel na rodinné vztahy a jiné okolnosti, které neumožňují stoprocentní naplněnost.

V případě dalších dotazů mne neváhejte kontaktovat, případně se podívejte na naše webové stránky www.suz.cz, kde jsou i výroční zprávy se statistikami za posledních téměř 20 let.

Přeji hezký den

Mgr. Jan Piroch⁵

5 vedoucí oddělení vztahů s veřejností; Správa uprchlických zařízení MV; Lhotecká 559/7 | 143 01 Praha 12; mobil: +420 778 880 702; e-mail: jpiroch@suz.cz | www.suz.cz